

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин всередині і між підприємствами особливо важливе значення має досягнення оптимального розвитку і підвищення ефективності як всієї економіки країни, так і кожної галузі, підприємства окремо. Оскільки лише на цій основі можуть бути досягнуті підвищення добробуту наряду й економічної могутності держави.

Використання логістичних систем в економіці пов'язано з одержанням 20-30% валового національного продукту провідних ринкових держав. Впровадження логістичних форм і методів управління дозволяє практично ліквідувати або значно скоротити всі види запасів матеріальних ресурсів у сферах виробництва і обертання продукції, знизити собівартість.

Стан вивчення проблеми. Питання функціонування логістичних систем і розвитку транспортної логістики досліджуються такими вченими, як Б.Анікін, Д.Бауерсокс, А.Гаджинський, О.Глогусь, Є.Голіков, А.Кальченко, Д.Клос, Є.Крикавський, Е.Мате, Л.Міротін, Ю.Неруш, В.Ніколайчук, М.Окландер, Ю.Пономарьова, О.Семененко, В.Сергеєв, І.Смирнов, В.Стаханов, И.Ташбаєв, Д. Тіскє, В.Українцев, Н.Чухрай та ін. Організаційно-економічним аспектам транспортного забезпечення підприємств АПК присвячені наукові праці Є.Бузовського, В. Василенка, В.Гобермана, Л.Зайончика, В.Ема, Л.Кормакова, В.Котелянца, О. Пилипченка, М.Пугачова та ін. Разом з тим необхідність вивчення проблем обґрунтування напрямків розвитку логістичних систем підприємств АПК вимагає відповідного наукового забезпечення. Це й обумовило вибір теми дослідження.

Завдання і методика досліджень. Метою дослідження є теоретичне узагальнення проблем формування оптимальних логістичних систем підприємств АПК, розробка наукового обґрунтування та рекомендацій щодо удосконалення управління транспортно-логістичними системами підприємств АПК. Теоретико-методологічною основою дослідження є базові положення економічної теорії, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем транспортної логістики та транспортного забезпечення підприємств АПК.

Результати досліджень. Переважна більшість видів продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, перш ніж бути відправленою до споживача, підлягає переробці. Функцію переробки, а, отже, і виробництва в АПК виконують підприємства харчової і переробної промисловості. Для нормального функціонування основних виробничих підприємств АПК необхідна виробнича інфраструктура, що забезпечує виконання виробничих функцій підприємств: енергетика, водопостачання, матеріально-технічне забезпечення, дорожні комунікації, інформаційні мережі, торгівля і т.п.

Ринкове середовище спричинило об'єктивну необхідність зміни виробничої структури, переорієнтування напрямків матеріальних, грошових і інформаційних потоків, що вимагає оцінки їхньої ефективності.

Відзначені вище особливості визначають темпи розвитку і трансформації основних елементів інфраструктури продовольчого ринку, що виявляються в наступному:

- у скороченні числа підприємств по переробці сільськогосподарської продукції і виготовленню харчових товарів, збільшенні розмірів середнього підприємства галузі;
- у посиленні спеціалізації переробних підприємств і розвитку диверсифікованих фірм;
- у появі багатогалузевих компаній, розширенні процесів утворення конгломератів, злиттів і придбань діючих підприємств галузі;
- у появі і посиленні позицій транснаціональних харчових компаній, поширенні глобальних товарних марок, збільшенні іноземних інвестицій у харчову промисловість.

Даючи загальне визначення поняттю інфраструктура продовольчого ринку можна констатувати, що вона являє собою сукупність переробних і допоміжних підгалузей і засобів, що забезпечують продовольче постачання і динаміку ринкових процесів – купівлю-продаж, взаємодію учасників товароруху і їхніх комунікацій.

Визначаючи роль і етапність інфраструктури можна бачити як матеріальний потік, рухаючись від первинного джерела сировини через ланцюг виробничих, транспортних і посередницьких ланок до кінцевого споживача, постійно збільшується у вартості.

Попит на продукцію АПК росте швидше, ніж формується вітчизняна пропозиція. При цьому необхідно відзначити, що в міру розвитку ринку потреби і очікування споживачів все більше диференціюються. Одне з головних вимог до продукції АПК – стабільність якості. Для виробників це означає дроблення ринкових сегментів, оскільки споживачі кожного з них демонструють зовсім особливі вимоги і переваги.

До числа факторів, що заважають розвитку продовольчого ринку і його інфраструктури, можна віднести значне падіння купівельної спроможності населення і різке скорочення виробництва місцевих продовольчих ресурсів. У результаті це відбивається в зниженні обсягів товарних потоків, що проходять через систему роздрібно торгівлі. У різних регіонах на продовольчому ринку складається своя структура підприємств торгівлі в залежності від типу ринку, його кон'юнктури, місцевих особливостей і кліматичних умов.

Оцінка ситуації дозволяє стверджувати, що в результаті кризи збуту слабко розвивається інфраструктура продовольчого ринку, стихійно складається її структура. Приватні підприємства, корпорації і державні органи зацікавлені в створенні відповідної торгової мережі. З цією метою можна досить конструктивно використовувати баланс руху мережі торгівлі на будь-якій території, що будується за наступною схемою (по числу підприємств і їхньої площі):

$$T_k = T_n + C + A + П - Л - В - И - Б, \quad (1)$$

де T_k - число підприємств на кінець періоду;

T_n - число підприємств на початок періоду;

C - приріст числа за рахунок нового будівництва;

A - оренда приміщень;

$П$ - покупка будинків;

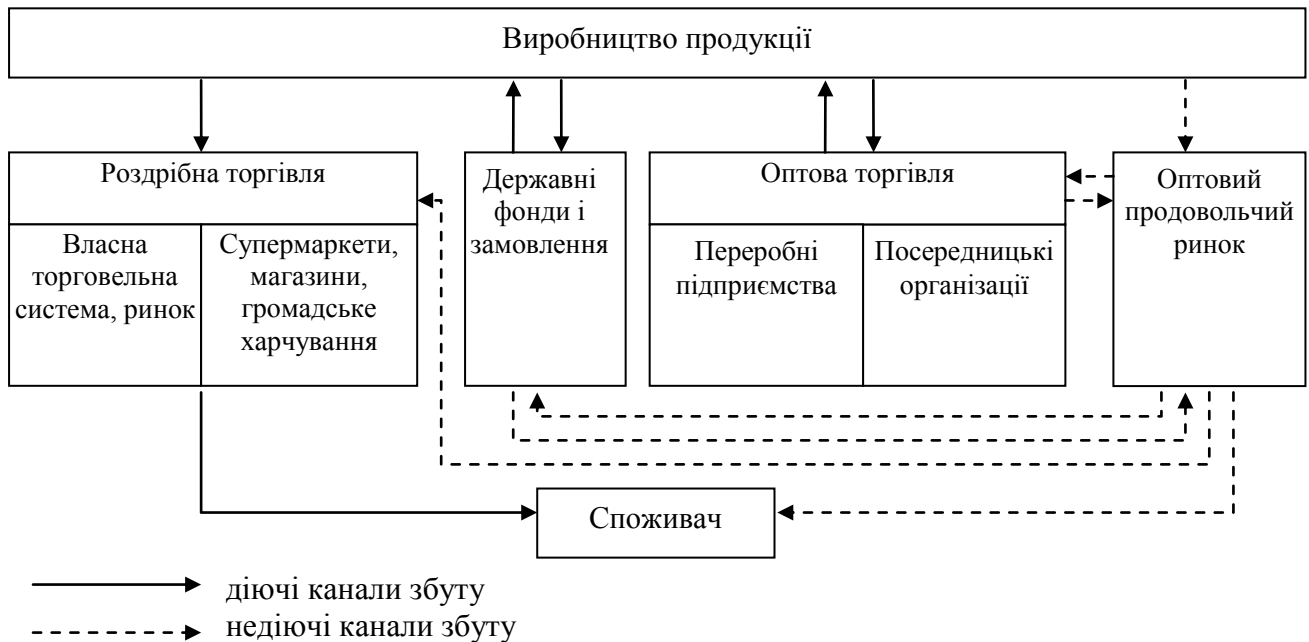
$Л$ - вибуття за рахунок ліквідації підприємств;

$В$ - вибуття в результаті закінчення терміну оренди;

$И$ - вибуття в результаті зносу;

$Б$ - вибуття з інших причин.

Слід зазначити, що в зв'язку з відсутністю системи оптових продовольчих ринків у регіоні сільськогосподарські виробники мають у своєму розпорядженні обмежену кількість каналів збуту і неможливістю їхнього системного пошуку, рис. 1.

Рис. 1. Основні регіональні канали реалізації і товароруху продукції підприємств АПК

Вітчизняне аграрне виробництво має потребу в створенні адекватної інфраструктури – потужностей по транспортуванню, збереженню, первинній переробці сировини. Поки ж на ринку логістики істотних змін не відбувається, і в найближчі роки може виникнути проблема зберігання і доставки сільгосппродукції.

Сформована ринкова ситуація змушує виробників у багатьох випадках самим займатися переробкою і збутом продукції, що б одержати хоч якийсь прибуток. Найважливішим каналом "організуючого" впливу в цій ситуації може послужити вертикальна інтеграція, що охоплює всі сфери внутрішнього ринку продовольчих товарів і сільськогосподарської сировини.

У сільському господарстві і сфері збуту сільськогосподарської сировини вертикальна інтеграція може приймати дві форми: повної інтеграції або комбінування і контракції.

З метою більш об'єктивної оцінки діяльності інтегрованих формувань (інфраструктури) необхідно по всьому ланцюгу товароруху враховувати реальні витрати виробництва і доходи, одержувані від реалізації. При цьому з'являється можливість найбільш точно визначити розміри прибутку, одержуваної кожним учасником товаропровідної і збутової системи.

Вивчивши ситуацію можна стверджувати, що створення в регіоні подібного роду формувань дозволить багато в чому просунути в рішенні проблем збуту, інвестицій і конкурентоспроможності в продовольчому секторі економіки в цілому.

З обліком виявлених загальних і часток тенденцій і особливостей доцільніше

всього орієнтуватися в стратегічному розвитку на створення цілісної вертикально-інтегрованої структури, що дозволить значно активізувати маркетингову діяльність і підвищити рівень конкурентоспроможності в цілому. Через особливості географічних умов вітчизняне виробництво сільськогосподарської продукції було і буде більш ресурсовитратним, у порівнянні з західним, і, отже, його дотаційність повинна бути в кілька разів вище західної.

Політика держави повинна орієнтуватися на інтереси вітчизняних товаровиробників, сприяючи їхній інтеграції по всій території країни. У свою чергу, оптові продовольчі ринки виступають інструментом економічної і продовольчої безпеки України. Будучи ключовою фігурою на оптовому продовольчому ринку і сполучною ланкою між виробником і роздрібним торговцем, оптовик, безсумнівно, має певні вигоди від подібної діяльності. Можливість закупівлі товарів великими партіями і у різноманітному асортименті дозволяє більш раціонально використовувати складські приміщення і торгові площі, підвищувати товарооборотність, скорочувати транспортні витрати, щонайкраще задовольняти потреби клієнтів.

Наявність підсистем фінансового і товарного моніторингу є необхідною умовою для підтримки функціонування системи оптового продовольчого ринку. Подібні методи економічного впливу на процес руху матеріальних потоків виключають їхню нераціональність по маршруті товароруку і по місцю призначення; мінімізують транспортні витрати, матеріальні запаси тощо. У подібній системі необхідно передбачити використання методів фінансової і тарифної політики як у відношенні відправників вантажу, так і у відношенні одержувачів. У цьому зв'язку представляється дуже значимою розробка механізму впливу на транспортні підприємства, що здійснюють нераціональні перевезення, а також забезпечення економічної і законодавчої бази, що створює умови взаємної зацікавленості всіх учасників товаропровідного ланцюга в мінімізації своїх витрат, поліпшенні фінансових показників, удосконалюванні інфраструктури.

Для виключення використання свого монопольного положення такими видами транспорту як водний, залізничний, автотранспортний, необхідно широкомасштабне застосування штрафних, податкових, фінансових і інших санкцій для дотримання найбільш раціональних схем перевезень.

До учасників товаропровідного ланцюга з метою підвищення ефективності і раціональності перевезень, а також дотримання відповідних нормативів, необхідно використовувати методику пільгових транспортних тарифів. При недотриманні нормативів раціональності перевезень, що веде до погіршення фінансових показників, додаткових прямих і непрямих витрат, провинна сторона повинна в обов'язковому порядку відшкодувати заподіяний збиток.

Розробка економічних методів управління, науково-технічної політики, координація процесів товароруку є прерогативами державних органів на регіональному і державному рівнях. Для реалізації подібних задач у загальнодержавних і регіональних органах управління повинні бути реалізовані наступні функції:

- формування інформаційної інфраструктури товаропровідної мережі;
- прогнозування впровадження нових технологій у процесі товароруку;
- розробка законодавчої і нормативної бази, що стимулює учасників логістичного ланцюга до більш раціонального використання своїх ресурсів, оптимізації логістичних процесів;
- розробка рекомендацій з оптимальних схем товароруку всередині регіону і за його межами;
- розробка методичних рекомендацій і створення в системі товарних ринків логістичних структур, що спеціалізуються на інформаційній і консультаційній підтримці учасників логістичних операцій на товарному ринку продовольства.

Висновок. Застосування логістичних методів управління має найважливіше значення для АПК і, отже, реалізація даного підходу в управлінні матеріальними потоками сільськогосподарської продукції є також задачею державного управління.

Більшість функцій логістики горизонтально перетинаються з функціями маркетингу. Маркетингова політика значно впливає на систему комерційної логістики. У залежності від вимог маркетингу визначаються сервісні межі функціонування логістичної системи.

Стратегія маркетингу, орієнтована на максимальне задоволення попиту споживачів за допомогою надання максимально більшого асортименту, ускладнює функції логістики в частині забезпечення наявності необхідної кількості товарних запасів за прийнятними цінами, а також визначає необхідні параметри сервісного обслуговування, що прямо залежить від: стабільності постачань; швидкості постачань; гнучкості системи для задоволення попиту, що змінюється.

До числа основних задач оптового підприємства належить задоволення попиту споживачів на товар у потрібній кількості, необхідної якості, за прийнятними цінами, що обумовлює підтримку адекватного товарного запасу в сполученні з ефективним управлінням фінансовими ресурсами підприємства. Найкращі умови для функціонування підприємства оптової торгівлі сільськогосподарськими товарами надає оптовий продовольчий ринок як могутня структура інформаційної й інфраструктурної підтримки процесу товароруку і як сполучна ланка між учасниками ринку продукції АПК.

Анотація

В статті проведено дослідження теоретичного узагальнення проблем формування оптимальних логістичних систем підприємств АПК, розроблено наукове обґрунтування та рекомендації щодо удосконалення управління транспортно-логістичними системами підприємств АПК.

Ключові слова: логістика, інфраструктура, продовольчий ринок, логістична система, транспортне забезпечення.

Аннотация

В статье проведено исследование теоретического обобщения проблем формирования оптимальных логистических систем предприятий АПК, разработано научное обоснование и рекомендации относительно усовершенствования управления транспортно-логистическими системами предприятий АПК.

Ключевые слова: логистика, инфраструктура, продовольственный рынок, логистическая система, транспортное обеспечение.

Summary

In the article the research of theoretical generalization of problems of forming of the optimum logistic systems of enterprises of APK is conducted, the scientific ground and recommendations in relation to the improvement of management by the transport-logistic systems of enterprises of APK is developed.

Keywords: logistic, infrastructure, food market, logistic system, transport providing.

Список використаної літератури:

1. Перебийніс О.В. Логістична структура управління виробничо-комерційною діяльністю аграрних підприємств / Перебийніс О.В. // Удосконалення економічного механізму функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності: Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 267-269.
2. Пономарьова Ю.В. Логістика, 2-ге видання / Пономарьова Ю.В. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 328с.